

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут суспільних наук, адміністрування та права

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра екології

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

УДК 911.3: 338.483.1 (477.85)

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

бакалавра

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: Характеристика ландшафтних ресурсів Чернівецької області для організації екологічного туризму

Виконав: студент групи ЕКз-51б

напряму підготовки (спеціальності)

101 – Екологія

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Ковбіш Богдан Михайлович

(прізвище та ініціали)

Керівник: доцент, к.с.-г.н. Лук'янчук Н. Г.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: доцент, к.с.-г.н. Шукель І. В.

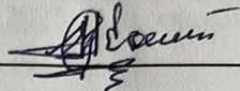
(прізвище та ініціали)

Львів – 2025 рік

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут суспільних наук, адміністрування та права
Кафедра екології
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 10 – Природничі науки
Спеціальність 101 – Екологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології
д.с.-г.н., професор Копій Л.І.
« 15 » 04 2025 року

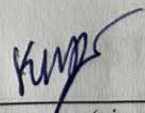
З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

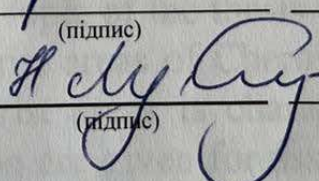
Ковбішу Богдану Михайловичу

1. Тема роботи **«Характеристика ландшафтних ресурсів Чернівецької області для організації екологічного туризму»**
керівник роботи: к.с.-г.н., доцент Лук'янчук Неля Георгіївна
затверджені наказом університету від 24.03.25 р., № С-219
2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи «15» квітня 2025 р.
3. Вихідні дані до роботи: 1. Довідкова та спеціальна література; 2. Матеріали польових досліджень.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (розділи, які потрібно розробити): Вступ; 1. Літературний огляд за темою дипломної бакалаврської роботи; 2. Природничо-географічна характеристика регіону для оцінки організації екологічного туризму; 3. Аналіз об'єктів природно-заповідного фонду для організації екологічного туризму 4. Проблеми розвитку екотуризму на території Чернівецьчини; 5. Висновки; 6. Список використаних джерел.
5. Перелік графічного матеріалу схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження – презентація у PowerPoint
6. Дата видачі завдання: « 20 » « 01 » 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	РОЗДІЛ I. Літературний огляд за темою дипломної роботи	<u>20.01.2025</u> - <u>06.02.2025</u>	«виконано»
2	Розділ II. Природничо-географічна характеристика регіону для оцінки організації екологічного туризму	<u>07.02.2025</u> - <u>16.03.2025</u>	«виконано»
3	РОЗДІЛ III. Аналіз об'єктів природно-заповідного фонду для організації екологічного туризму	<u>17.03.2025</u> - <u>23.03.2025</u>	«виконано»
4	РОЗДІЛ IV. Проблеми розвитку екотуризму на території Чернівеччини	<u>24.03.2025</u> - <u>06.04.2025</u>	«виконано»
5	Оформлення пояснювальної записки бакалаврської роботи	<u>10.04.2025</u> - <u>15.04.2025</u>	«виконано»

Студент Ковбіш Б. М.

Керівник роботи Лук'янчук Н.Г.

УДК 630*89(075.8)

Ковбіш, Б. М. Характеристика ландшафтних ресурсів Чернівецької області для організації екологічного туризму: кваліфікаційна робота бакалавра: 101 – Екологія / Богдан Михайлович Ковбіш; наук. керівник: Неля Георгіївна Лук'янчук; НЛТУ України. – Львів, 2025. – 60 с.

Табл. 2, рис. 2, бібліогр. 64 назви, додатки 18 ст.

АНОТАЦІЯ

Проведено огляд літературних джерел за темою дипломної роботи. Дано поняття екологічного туризму. Описано туристичні райони Чернівецької області. Охарактеризовано стан відпочинкових зон туристичних районів. Дано природничо-географічну характеристику регіону для оцінки організації екологічного туризму. Дано загальну природничу характеристику Буковини та Вижницького району. Проаналізовано об'єкти природно-заповідного фонду Вижницького району для організації екологічного туризму. Описано методику визначення поліфункціонального значення заповідних об'єктів. Описано проблеми розвитку екотуризму на території Чернівеччини та представлено соціологічне опитування щодо цієї проблеми.

Ключові слова: використання природних ресурсів; Чернівецька область, Вижницький район, природо-заповідний фонд, бальна оцінка

UDC 630*89(075.8)

Kovbish, B. M. «Characteristics of landscape resources for the organization of ecological tourism in Chernivtsi region»: qualification thesis degree: 101 Ecology/**Bohdan Mykhailovych Kovbish**; of science Director: Nelya Georgiivna Lukyanchuk; Ukrainian National Forestry University. – Lviv, 2025. – 60 p.

Table 2, fig. 2, bibliogr. 64 names, 18-page appendix

ABSTRACT

A review of literary sources on the topic of the thesis is conducted. The concept of ecological tourism is given. The tourist areas of Chernivtsi region are described. The state of recreational zones of tourist areas is characterized. The natural and geographical characteristics of the region are given for assessing the organization of ecological tourism. The general natural characteristics of Bukovina and Vyzhnytskyi district are given. The objects of the nature reserve fund of Vyzhnytskyi district for the organization of ecological tourism are analyzed. The methodology for determining the multifunctional value of protected objects is described. The problems of ecotourism development in the Chernivtsi region are described. A sociological survey on the problems of ecotourism development in the Chernivtsi region is presented.

Keywords: use of natural resources; Chernivtsi region, Vyzhnytskyi district, nature reserve fund, score

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ.....	8
1.1. Поняття екологічного туризму.....	8
1.2. Туристичні райони Чернівецької області.....	11
1.3. Стан відпочинкових зон туристичних районів.....	15
РОЗДІЛ II. ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ ДЛЯ ОЦІНКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ.....	19
2.1. Загальна природнича характеристика Буковини.....	19
2.2. Природнича характеристика Вижницького району.....	22
РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ.....	29
3.1. Методика визначення поліфункціонального значення заповідних об'єктів.....	29
3.2 Характеристика об'єктів ПЗФ Вижницького району.....	31
РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЧЧИНИ.....	46
4.1. Соціологічне опитування щодо проблем розвитку екотуризму.....	46
4.2. Вплив екотуризму на природні комплекси.....	48
4.3. Складова інфраструктури як визначальна для екотуризму.....	51
ВИСНОВКИ.....	53
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	55
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Однією із найбільш прибуткових галузей світової економіки є туризм. На туристичну індустрію припадає 7% світового експорту, 10% світового ВВП і кожне десяте робоче місце в світі. Загалом, спостерігається тенденція щодо потужного розвитку міжнародного туризму, що є свідченням глобального економічного зростання. Так, за даними ООН, темпи зростання галузі у 2020 р. були досить високими і склали 8,8 трлн. дол. США. Туристична галузь вийшла майже на однаковий рівень за прибутками від інформаційних технологій та ринком фінансових послуг. На жаль, пандемія COVID 19 нанесла величезних збитків цій галузі. До значних змін у туристичному бізнесі України спричинила військова агресія у 2022 році. Проте слід планувати майбутній розвиток України після війни і першою економічною складовою стане туристичний бізнес, а саме – екологічний туризм.

Чернівецька область має величезний потенціал для розвитку екотуризму, що значною мірою сприятиме сталому розвитку регіону. Вдале географічне розташування, хороші кліматичні умови, наявність багатьох компонентів рекреаційних ресурсів, багатой історико-культурної спадщини, тривале співіснування різних культур та традицій на відносно невеликій території є чинниками розвитку туристичного та природно-ресурсного потенціалу краю. Стратегією розвитку Чернівецької області до 2027 року туризм визначено як один із стратегічних напрямів розвитку економіки краю [52].

Екологічний туризм на теренах Чернівецької області активно почав розвиватися в кінці XX століття. Головна увага при його формуванні була приділена природі, як середовищу екотуризму, природним ресурсам екотуристичного комплексу, основних екотуристичних територій. Проте екологічний туризм в Чернівецькій області на даному етапі є проблемним видом рекреаційного природокористування через недостатньо охопленій для цього природно-рекреаційний потенціал ландшафтів.

Ландшафтні рекреаційні ресурси – це сукупність нерівностей поверхні землі, що забезпечують організацію різних видів рекреації. Цей термін включає

також урізноманітнення рекреаційної структури та умови формування території об'єктів рекреації завдяки елементам естетичної складової території – пейзажного розмаїття, природніми панорамами, еспланадами та оглядовістю. Особливу увагу слід приділити поняттю оцінки ландшафтних рекреаційних ресурсів, де слід використовувати такі його характеристики, як панорамність, мальовничість, оглядовість [63].

Чернівецька область, розташована на перетині культур, традицій та географічних зон, є унікальним регіоном України, що володіє величезним туристичним потенціалом. Серед прогресивних районів Чернівецької області, які інтенсивно використовують означений вид діяльності виділяється Вижницький. У Сторожинецькому, і Новоселицькому районах також є всі передумови для екотуризму – активно функціонують рекреаційно-туристичні бази, кемпінги, парки та інші заклади відпочинку та туризму. Робота з організації екологічного туризму також активізувалась ще до війни у Заставнівському та Герцаївському (прикордонному) адміністративних районів.

Область вирізняється сприятливим кліматом, різноманітністю рельєфу та природно-рекреаційних ресурсів. Тут поєднуються живописні гірські ландшафти та мальовничі ліси передгір'я, численні річки й джерела лікувальних мінеральних вод, заворожує краса лісів і гірських лук, багатих на мисливську фауну, гриби та ягоди. Область є регіоном багатопрофільного літнього та зимового гірсько-спортивного туризму, масового пізнавально-оздоровчого відпочинку, а також бальнеологічного лікування. Ця територія поєднує багаті природні ресурси, архітектурні пам'ятки, історико-культурну спадщину та гостинність місцевих мешканців. Не можуть не зачарувати зразки традиційного народного будівництва й ужиткового мистецтва – живі носії своєрідності буковинського фольклору.

Буковина входить до п'ятірки областей України, які володіють найбільшою природо-заповідною територією. Тому екологічний туризм, як вид економічної діяльності, посідає особливе місце в економіці Чернівецької області. Гірські райони Буковини пропонують унікальні можливості для

розвитку активного туризму: пішохідного, велосипедного, лижного, кінного, а також спелеотуризму. Гірські маршрути, мальовничі долини річок створюють можливості для водного туризму, кемпінгів і рекреації. Розташування області на межі історичних регіонів (Буковина, Бессарабія, Гуцульщина) надає їй унікальний мультикультурний колорит, який завжди приваблював туристів як з України, так і з-за кордону.

Отже, конструктивний еколого-географічний аналіз для організації туризму в Чернівецькій області є досить актуальний.

Об'єкт дослідження – ділянки природно-заповідного фонду Вижницького району Чернівецької області, придатні для екологічного туризму.

Метою даної бакалаврської роботи є аналіз ландшафтних ресурсів, а саме об'єктів ПЗФ, які можна використати для організації екологічного туризму.

Для досягнення цієї мети слід було виконати такі завдання:

- ✓ дати поняття екологічного туризму;
- ✓ описати туристичні райони Чернівецької області;
- ✓ охарактеризувати стан відпочинкових зон туристичних районів;
- ✓ провести соціологічне опитування щодо проблеми розвитку екотуризму на території Чернівецьчини.
- ✓ дати загальну природничу характеристику Буковини загалом та Вижницького району зокрема;
- ✓ проаналізувати об'єкти природно-заповідного фонду Вижницького району для організації екологічного туризму;
- ✓ описати методику визначення поліфункціонального значення заповідних об'єктів;
- ✓ дати комплексну соціологічну оцінку кожному об'єкту природно-заповідного фонду та визначити їх поліфункціональне значення;
- ✓ визначити проблеми використання об'єктів ПЗФ в екотуризмі.

РОЗДІЛ І. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

1.1. Поняття екологічного туризму

Одним з найбільш перспективних напрямів сталого розвитку туристичної індустрії України є розвиток екологічного туризму (екотуризму). Це – різновиду сільського зеленого туризму. Він спрямований на сприяння міжетнічної толерантності та залучення людей до активної участі у вирішенні власних духовних проблем, підтримку працевлаштування безробітних, подолання характерного для України сезонного характеру туристичного продукту [30].

Екологічний туризм (екотуризм) за визначенням Всесвітньої туристичної організації, – це подорож у відносно непорушені господарською діяльністю людини куточки природи з метою спостереження, вивчення рослинного і тваринного світу та ознайомлення з культурними цінностями. Стратегічна мета екологічного туризму – екологічні екскурсії, екоосвіта, вихованням любові до природи, важливості її захисту і збереження. Особливу роль у концепції екотуризму надають охоронним територіям, організації туристично-інформаційних центрів, підготовці кваліфікованих гідів, джерел інформації. Україна має достатній ресурсний потенціал для цього перспективного виду туризму [54].

Екологічний туризм – порівняно нове поняття в туристичній діяльності. Напрями екологічних турів відрізняються від традиційних туристичних потоків. Екотуристи відправляються в основному з розвинених країн у ті, що розвиваються й розташовані переважно в тропіках, де природа екзотична й приваблива для мешканців помірних широт. Головна цінність екотуризму – унікальна можливість насолодитися красотою природи та пережити почуття єдності з нею.

В багатьох країнах екологічний туризм розглядається як один із головних напрямів розвитку національної туристичної галузі, що знаходить відповідне

висвітлення в національних концепціях розвитку туризму. Запит на даний туристичний продукт змінив ідею сільського туризму, який перетворюється для сільських мешканців, навіть, не в побічний, а основний вид діяльності.

Згідно з оцінками ВТО, частка екологічного туризму в загальному обсязі світової туристичної індустрії складає 2–4%. На Всесвітньому екотуристичному Саміті у травні 2002 року була прийнята Квебекська декларація з екотуризму, яка містить рекомендації з розвитку екологічного туризму в різних країнах. Зокрема, зазначено, що «Екологічний туризм – це поєднання подорожі з екологічно чутливим ставленням до природи, що дозволяє поєднати радість знайомства і вивчення зразків флори і фауни з можливістю сприяти їх захисту» [15, 46].

Концепцію екотуризму можна розглядати у вигляді таких базових принципів (рис.1.1) [30]:

Рис. 1.1. Базові принципи екотуризму [30]

Загалом екотуризм охоплює різні види туризму: краєзнавчий, відпочинковий, пригодницький та інші. Це за умови, що турист свідомо не втручається у природні екосистеми, виражаючи повагу до навколишнього середовища і культури місцевих мешканців, а туристичні видатки поповнюють фонди охорони природи та місцевого населення.

Екологічний туризм сприяє підвищенню екологічної свідомості як туристів, так і місцевих мешканців, які побачивши зацікавленість регіоном, починають більше цінувати природні багатства і брати участь в їх охороні та відтворенні, формуючи шанобливе ставлення до них [46].

Основні завдання екологічного туризму зведено до гармонізації відносин між природою, суспільством та економікою, вони тісно пов'язані з інтелектуально-освітньою, культурно-пізнавальною, естетично-художньою та розважальною функціями екологічного туризму. Звідси формуються і різні види екотуризму (табл. 5 ДОДАТКУ).

Основні принципи екотуризму за Вестерном [20]:

1. Подорожі в природу, причому головний зміст таких подорожей - знайомство з живою природою, а також із місцевими звичаями та культурою.
2. Зведення до мінімуму негативних наслідків екологічного і соціально-культурного характеру, підтримка соціальної стійкості середовища.
3. Сприяння охороні природи і місцевого соціокультурного середовища.
4. Екологічна освіта.
5. Участь місцевих жителів і отримання ними доходів від туристичної діяльності, що створює для них економічні стимули до охорони природи.

Тур вважається екологічним, якщо забезпечується зведення до мінімуму негативних наслідків екологічного і соціально-культурного характеру, підтримка соціальної стійкості середовища. Зокрема:

- не перевищуються гранично допустимі рекреаційні навантаження;
- розвиток туризму ретельно планується, контролюється й управляється;
- дотримуються правила поведінки, розроблені для відвідуваних природних територій;
- екологічний транспорт, що використовується туристами;
- сміття не викидають на загальний смітник, а збирають спеціальним способом, видаляють з території і направляють на екотехнологічну переробку;
- привали і вогнища влаштовують тільки в спеціально обладнаних місцях;
- не допускається придбання сувенірів, зроблених з об'єктів живої природи;

- гриби, ягоди, лікарські рослини, будь-які природні сувеніри збирають тільки там і тоді, коли це дозволено;
- готелі, кемпінги, в яких зупиняються туристи, розміщені так, щоб не порушувати нормальний, екологічно стійкий розвиток ландшафту і не спотворювати його вигляд;
- готелі й кемпінги побудовані з екологічно нешкідливих матеріалів, їх мешканці не витрачають надмірно енергію й воду, при цьому стоки й викиди очищуються, інші відходи утилізуються. В ідеалі використовують „замкнені“ екотехнології.
- їжа туристів екологічно чиста й корисна, при цьому в раціоні присутні місцеві продукти.
- туристична діяльність забезпечує джерела додаткового фінансування заповідних територій чи природоохоронних заходів.
- розвиток туризму сприяє налагодженню співробітництва заповідних територій із місцевим населенням, підвищенню престижу заповідних територій, розширенню міжнародних контактів заповідних територій.

1.2. Туристичні райони Чернівецької області

На території Чернівецького субрегіону Карпатського регіону чітко виокремлюються два туристичні райони: Бессарабсько-Подністерський та Буковинсько-Карпатський. В основу їх виокремлення покладений геопросторово-ландшафтний та рекреаційно-туристичний критерій [18, 22, 30].

Бессарабсько-Подністерський туристичний район охоплює рівнинні Кіцманський, Заставнівський, Хотинський, Новоселицький, Кельменецький і Сокирянський райони, що розміщуються широкою (30-50-кілометровою) смугою у північній і східній частинах області. Рекреація і туризм виступають тут вагомою (проте економічно не визначальною) галуззю господарської спеціалізації. Основними напрямками розвитку туризму виступають пізнавально-екскурсійний, історико-культурний, діловий, пляжно-відпочинковий і активний водний туризм [30].

Візитною карткою району є Дністер і його долина з унікальною пам'яткою природи – мальовничий каньйон зі стрімкими схилами та глибиною врізання від 60 до 130 м – одне із семи чудес природи України. Тут знаходяться відомі у всьому світі відслонення – «стілки», що містять у собі давні скам'янілі рештки флори і фауни, яким близько 50 млн років. Вздовж Дністра розташовані численні печери, один із найбільших лабіринтів світу, унікальний природний об'єкт «Шишкові горби» – гряда вапнякових останців з висотами до 40 м, що мальовничо нависають над плесом Дністровського водосховища. Водосховище має сприятливі водно-кліматичні умови для літнього відпочинку, оздоровлення та рекреації. Долиною річки Дністер, в межах якої розташовані території Кельменецької, Новодністровської, Рукшинської, Сокирянської та Хотинської територіальних громад, розвивається туристично-рекреаційна зона «Дністровський каньйон» з різними видами активного відпочинку: купально-пляжна рекреація, рибальство, водні, пішохідні та велосипедні екскурсії, спелеотуризм.

У Бессарабсько-Подністерському районі функціонує 38 приватних садиб. Найбільше їх у Кіцманському (15) і Хотинському (15) районах, найменше у Сокирянському районі (1). Основними видами діяльності та відпочинку екотуристів – екскурсії на катерах по Дністерському водосховищу, рибна ловля, купання, верхова їзда, полювання, збір ягід та грибів, екскурсії історичними та пам'ятними місцями краю, катання на квадрациклах.

Буковинсько-Карпатський туристичний район охоплює гірські й передгірські Вижницький, Сторожинецький, Глибоцький і Герцаївський райони західної частини області [22]. Це – основний туристичний район Чернівецької області, де зосереджено близько 65 % її сумарного рекреаційного потенціалу. Галузями спеціалізації району виступають усі види гірського туризму, а також етнічний і пізнавально-екскурсійний туризм [30].

Сільський зелений туризм є однією з традиційних галузей його рекреаційної спеціалізації. Загальна кількість сільських населених пунктів становить 34, із них визнаними осередками екотуризму є м. Вижниця, с.

Виженка, смт Берегомет, сс. Долішній Шепіт, Вали. Великі перспективи розвитку агрорекреаційного сервісу мають сс. Лопушна і Черешенька, в яких відкрито цілющі джерела сульфатних мінеральних вод, а також сс. Заріччя, Мигове, Вашківці. Господарі гірських агроосель щедро забезпечують своїх гостей екологічно чистими продуктами власного господарства та дарами лісу.

У межах Буковинсько-Карпатського туристичного району функціонує 47 приватних садиб (Путильський район – 22, Вижницький район – 20, Сторожинецький район – 4, Глибоцький район – 1). Основними видами відпочинку та діяльності екотуристів є кінні прогулянки, рибальство, збір грибів і ягід, піші прогулянки в гори, катання на конях, взимку – на санях, відвідування в горах гуцульських садиб, проведення майстер-класів з приготування гуцульських страв. Родзинкою оздоровлення еко туриста у гірській місцевості є бджолотерапія, геліотерапія, аеротерапія, ландшафтотерапія і теренкур.

Вижницький район – унікальний туристичний район Карпатського регіону. Туристичним «ядром» Буковинських Карпат є Вижницький національний природний парк. Територія, де розмістився національний парк, здавна і традиційно була центром буковинського туризму. Через нього проходили популярні туристичні маршрути. Нині тут відновлені стежки маршрутів активного пішохідного туризму, прокладаються екологічні пізнавальні стежки, започатковується зелений туризм, діє еколого-просвітницький центр у смт. Берегомет та музей природи у с. Зеленів. До послуг відпочивальників і туристів – турбаза «Черемош», притулок «Німчич», невеликі пансіонати. Для відвідувачів парку пропонуються одно- та дводенні екологічні маршрути. Серед них особливою популярними є маршрути «Кам'яне кільце парку», «По пасму Волотів», «Бозна». Територія національного парку та суміжні з нею місцевості багаті на мінеральні води. Традиція їх використання сягає углиб тисячоліть. Ще давні слов'яни виварювали і продавали харчову сіль з ропи джерел «Черешенька» та «Вижницька мінеральна», мінералізація яких становить 350–400 г/л. Водою з унікального джерела «Лужки» (таких всього три в Європі)

лікували захворювання органів травлення та гемофілію. У цій воді є понад 20 терапевтично активних іонів різних мікроелементів. Останніми роками виявлено ще два джерела лікувально-столових вод типу «Нафтуса», промислове освоєння яких уже розпочалося.

Для надання комплексу туристичних послуг з відпочинку, рекреації та оздоровлення на території Вижницького району знаходиться: 112 закладів розміщення (63 садиби, 49 готелів і комплексів); 8 лікувально-оздоровчих закладів, серед яких 1 – дитячий; 3 гірськолижних курорти («Мигово», «Лопушна», «Німчич»). Послуги санаторно-курортного лікування з використанням місцевих природних мінеральних вод надають: ТЗОВ «Санаторно-оздоровчий комплекс «Брусниця», с. Кальнівці. Еко-курорт «Хутір Тихий», с. Сергії. Лікувально-оздоровчий заклад спеціалізується на лікуванні дезадаптованих; клімактеричного синдрому; хронічних дерматозів; опікових травм. Гірськолижний комплекс «Мигово», розташований на висоті 500 м над рівнем моря біля підніжжя мальовничих вершин Буковинських Карпат, одне з найкращих місць для катання на лижах. Буковинський гірськолижний комплекс розташований неподалік урочища Солонець, відомого родовищами мінеральних вод. Мальовнича природа гір, неповторний буковинський колорит, комфортні готелі та безліч розваг створюють найкращі умови для відпочинку.

Візитною карткою Буковини є її столиця – Чернівці. Місто Чернівці має фокусне положення в регіоні, а тому слугує транспортним вузлом і відправною точкою у заміських екскурсіях по Чернівецькій області. Туристичний потенціал міста зумовлений, насамперед, наявністю великої кількості пам'яток містобудування різних архітектурних стилів (класицизм, запізнілий класицизм, неоренесанс, необароко, віденська сецесія, ар-деко та конструктивізм) і багатою культурною спадщиною [10].

1.3. Стан відпочинкових зон туристичних районів

Регіональна влада працює над популяризацією туризму, беручи участь у міжнародних форумах, виставках і створюючи сучасний туристичний контент. Особлива увага приділяється розвитку інфраструктури: покращенню транспортної доступності, створенню кемпінгів, розвитку гірськолижних курортів та інфраструктури для активного відпочинку. Одним із пріоритетів є підтримка малого і середнього бізнесу в туристичній сфері. Це сприяє створенню нових робочих місць, покращенню умов для розвитку локального туризму та залученню туристів з усього світу. Програми співпраці з міжнародними партнерами дозволяють інтегрувати сучасні стандарти обслуговування та управління в місцевий туристичний бізнес.

В оновленому варіанті Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року визначено кілька ключових напрямів у розвитку туризму:

1. Створення сучасної туристичної інфраструктури: розвиток мережі закладів розміщення, зон активного відпочинку, розширення гірськолижних маршрутів.

2. Популяризація туристичного бренду: участь у міжнародних виставках, створення якісного контенту для просування регіону в цифровому просторі.

3. Розвиток місцевих туристичних кластерів: формування співпраці між туристичними підприємствами, органами влади та місцевими громадами.

4. Залучення інвестицій у туристичну індустрію: створення сприятливих умов для інвесторів у готельний бізнес, рекреаційні проєкти та туристичну інфраструктуру.

5. Екологічний туризм: розвиток напрямків, які акцентують увагу на збереженні природи, зокрема екопарків і маршрутів для відпочинку на природі.

У Новоселицькому районі природний й етнокультурний потенціал досить високий – функціонують дві приватні садиби і туристичний комплекс „Сонячна долина”.

Хотинський район займає одне з передових місць у Бессарабсько-Подністерському районі за кількістю приватних садиб та їх використанням.

Власники садиб у своїй господарській діяльності вміло використовують природно-рекреаційні умови (каньйоноподібна долина р. Дністер) і історико-культурні ресурси (Хотинська фортеця). Використовуючи сучасні сільськогосподарські технології в районі створюються сади низькорослих фруктових дерев (яблука, груші, сливи).

Розвиток екотуризму у Кельменецькому районі характеризується функціонуванням наступних туристичних об'єктів: база відпочинку зеленого туризму „Джія” в с. Мошанець; „Дім рибалки” в с. Бернове; агрооселя в с. Вороновиця; яхт-клуб в с. Дністрівка. в с. Вороновиця будується туристичний комплекс, в сс. Макарівка та Дністрівка – бази відпочинку. Товариство з обмеженою відповідальністю „ОНДА” розпочало роботи по будівництву відпочинково-оздоровчого комплексу в с. Грушівці. До розвитку матеріально-технічної бази туристичної галузі району залучаються власні кошти підприємницьких структур.

Сумарний потенціал ресурсів Сокирянського району від загальнодержавного показника складає 1,416 %, що є найвищим показником серед районів Чернівецької області. Район займає перше місце в області за запасами мінеральних ресурсів (на них припадає 26,3 %) і одне з провідних місць за запасами земельних ресурсів (58,2 % в компонентній структурі природно-ресурсного потенціалу). Однак у районі функціонує одна приватна садиба „Чайка на Дністрі”. Передумовою розвитку екотуризму є школа майстрів народного мистецтва. Продукція гончарства мешканців району була представлена на міжнародних, обласних та районних виставках-ярмарках.

У межах Буковинсько-Карпатського туристичного району є багато структурних компонент рекреаційних ресурсів багатопрофільного літнього і зимового, гірського, спортивного, культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого та зеленого сільського туризму. Рекреаційна різноманітність представлена будівництвом туристичного комплексу в с. Долішній Шепіт фірмою „Ренесанс”, в який передбачається вкласти 8,7 млн. грн. У м. Вашківці продовжується будівництво готельного комплексу, проводяться підготовчі

роботи до здачі в експлуатацію готелю, сауни та ресторану. Завершується розбудова готельноресторанного комплексу „Стіжок” у смт. Берегомет триває будівництво гірськолижного комплексу „Мигово” в с. Мигове. У передгірській частині району, в с. Іспас завершено будівництво готельно- 344 туристичного комплексу „Едельвейс”, у с. Долішній Шепіт розпочато будівництво будинку відпочинку „СВ-тур”, у с. Лопушна також завершується будівництво туристичної бази. У м. Вижниці будується туристична база. Всі ці чинники повинні стати основою до подальшого розвою екотуризму.

Сторожинецький район – найбільший за площею район області. Багатство народних традицій, дивовижного кулінарного мистецтва та щирої гостинності людей призвело до того, що с. Банилів Підгірний став одним з еталонів дослідження і розвитку сільського зеленого туризму у Міжнародному проекті програми „TASIS” „Екологічна мережа Карпат”. У багатьох агросадибах відпочивають туристи з України, Німеччини, Ізраїлю. У районі започатковано свято „Вихід на полонину”. На території району функціонує база відпочинку „Аква-плюс”, будуються бази відпочинку в селах Великий-Кучурів та Панка, на землях лісового фонду с. Їжівці будується спортивно-туристичний комплекс „Смарагда”. Відкрита база відпочинку в с. Бобівці „Берег любові”. В стадії будівництва перебувають такі об’єкти, як Буденецький парк „Пам’ятка садовопаркового мистецтва” та база відпочинку в селі Банилів-Підгірний. Працюють бази відпочинку в селі Снячів і в селі Череш, де надаються різноманітні туристичні послуги.

Глибоцький район приваблює туристів музеєм-садибою Ольги Кобилянської (с. Димка) та пам’ятником архітектури – Білокриницьким старообрядницьким собором. До послуг екотуристів створені туристичні маршрути „Хотин–Глибока–Біла Криниця”, „Чернівці–Глибока–Біла Криниця”. У районі впроваджується проект по зеленому туризму. На території району є значна кількість річок (Сірет, Дерелуй, Молниця, Невольниця, Коров’я, Котовець, Віча, Малий Сірет, які мають спортивне, оздоровче, лікувальне та естетичне значення. Глибоцький район багатий на мінеральні води. Тут є

виходи гідрокарбонатних, хлоридних, сульфатних, сульфатно-кальцієвих, залізистих, сірководневих і різного іонного складу вод і розсолів. На території Глибоцького району є близько 60 ставків загальною площею понад 0,3 кв. км (0,3 % площі району). Район відомий своїми пам'ятки археології трипільської культури III тис. до н.е., пам'ятками археології ранньозалізного віку I і III тис. до н.е., пам'ятками археології слов'янської та давньоруської культури (сс. Волока, коровія), історичною пам'яткою археології – городище доскіфського часу „Турецький вал” (с. Сучевени), та ін.

У Путильському районі зареєстровано 45 об'єктів, які увійшли в сферу розвитку екотуризму. Це – 22 садиби, які працюють повним ходом і в любую пору року гостинно чекають на відвідувачів. Туристів, гостей, любителів гір та затишку гостинно приймають Міжнародний туристично-розважальний комплекс „Перевал Німчич”, база відпочинку „Німчич” (с. Підзахаричі), бар-готель „Едем” (с. Тораки), кафе-готелі „Едельвейс”, „Оскар”, „Еліт”, готель-ресторан „Лісова поляна” (сmt. Путила). Екотуризмом займаються мешканці сс. Підзахаричів, Тораків, Лустуна, Селятина, Стебні, Гробище, Конятина. Загалом район готовий прийняти до двох тисяч туристів. Лижну трасу з підйомниками та спусками прокладено на туристичній базі „Перевал Німчич” та с. Киселиці. В с. Усть-Путила будується туристичний комплекс, у с. Мариничі під туристичний комплекс проводиться реконструкція старого адміністративного будинку, у с. Довгопілля завершується будівництво туристичного комплексу „Імперіал”. В районі ведеться будівництво ще 5-ти об'єктів, які орієнтовані на сферу сільського зеленого туризму [30].

Отже, Чернівецька область має всі умови для того, щоб стати одним із провідних туристичних регіонів України. Унікальне поєднання природних ресурсів, історико-культурної спадщини та мультикультурності створює основу для динамічного розвитку туристичної індустрії. Проте економічна криза, російська агресія, надмірний вплив діяльності суспільства на природне середовище, та інші соціальні негаразди, як в Україні так і в інших регіонах світу, призводить до занепаду туристичної діяльності.

РОЗДІЛ II. ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ ДЛЯ ОЦІНКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Загальна природнича характеристика Буковини

Важливим видом природних ресурсів є природні об'єкти і комплекси із сприятливими для лікування кліматичними та ландшафтними умовами. Природні умови представляють собою сукупність живих організмів, тіл і явищ природи, які існують поза діяльністю людей. До природних умов певної території відносять її геологічну будову, рельєф, клімат, поверхневі й підземні води, ґрунтовий покрив, рослинний і тваринний світ.

Окремі види природних умов є основою відповідних природних ресурсів (кліматичних, водних, лісових тощо). Природні умови певної території є основою фізико-географічне районування. Фізико-географічне районування передбачає поділ території, що ґрунтується на виявленні системи підпорядкованих один одному природних ландшафтів (країн, зон, підзон, провінцій, областей, районів), які характеризуються внутрішньою єдністю та неповторністю компонентів природи. Провідним чинником, що спричиняє різноманіття ландшафтів, є кліматичний процес. Оскільки клімат має добре виражені зональні особливості (вони обумовлені широтним розподілом сонячної енергії на земній поверхні), то й ландшафти, які утворюються під їх впливом, підлягають закону широтної зональності. Також велике значення у формуванні ландшафтів мають азональні чинники (особливості рельєфу, співвідношення суходолу й океану). Тому розрізняють зональні та азональні ландшафти. Чим більша різноманітність, тим багатша країна на екологічні ресурси [54].

Аналіз літературних джерел свідчить, що природна територія Буковини – це унікальне ландшафтне, геологічне, гідрологічне утворення. Незважаючи на те, що Чернівецька область є найменшою серед інших регіонів і становить 8,1 тис.км², що складає 1,3% площі території України, вона цілком може виступати в якості самостійної структурної одиниці рекреаційної галузі

України та бути значним потенціалом розвитку оздоровлення та туризму в країні.

Чернівецька область розташована у трьох природно-географічних зонах:

- лісостеповій, яка займає Прутсько-Дністровське межиріччя (північна частина області, середня висота – 230 м над рівнем моря);
- передгірській, розташованій між Карпатами та річкою Прут (середня висота 350 м над рівнем моря, найвища точка – 537 м);
- гірській, яка охоплює Буковинські Карпати (середня висота – 900 м над рівнем моря, найвища точка – 1575 м).

Клімат в області помірно-континентальний, м'який, вологий; зима у горах триваліша і більш сніжна, літо вологе та прохолодне. Середньорічна температура коливається від +8,9 °С на північному сході області до +5,3 °С в гірській частині. Тут можна спостерігати як відносно теплі і вологі періоди так і наявні помірно сухі та холодні дні. Протягом календарного року тут випадає 650-750 мм опадів. Найбільш вологими місяцями, які в регіоні загалом є червень та липень.

Територією області протікає 4240 річок загальною довжиною 8966 км. З них 109 річок довжиною понад 10 км. Найбільші серед них – Дністер (290 км в межах області), Прут (108 км), Сірет (100 км) та Черемош (80 км). На північному сході області розташоване глибоководне Дністровське водосховище.

Обласний центр – місто Чернівці порівнюють з найгарнішими європейськими містами. Відстань від обласного центру до Києва близько 650 км. Чернівецька область межує з Івано-Франківською, Тернопільською та Хмельницькою областями України, а сусідство із Молдовою та Румунією дає можливість перетворити Буковину на один із найпривабливіших для іноземців туристично-рекреаційних регіонів України.

Згідно отриманих даних, Чернівецька область має потужні показники природних ресурсів, зокрема ліси та об'єкти природно-заповідного фонду [31].

Природно-заповідний фонд Чернівецької області станом на 1 січня 2020 року налічував 331 об'єкт загальною площею 103598,45 га. З них – 23 об'єкти мають загальнодержавне значення (рис. 3.1). Відсоток заповідності Чернівецької області складає 12,80%, що є майже удвічі більше за відсоток заповідності в цілому по Україні (6,77%) [31].

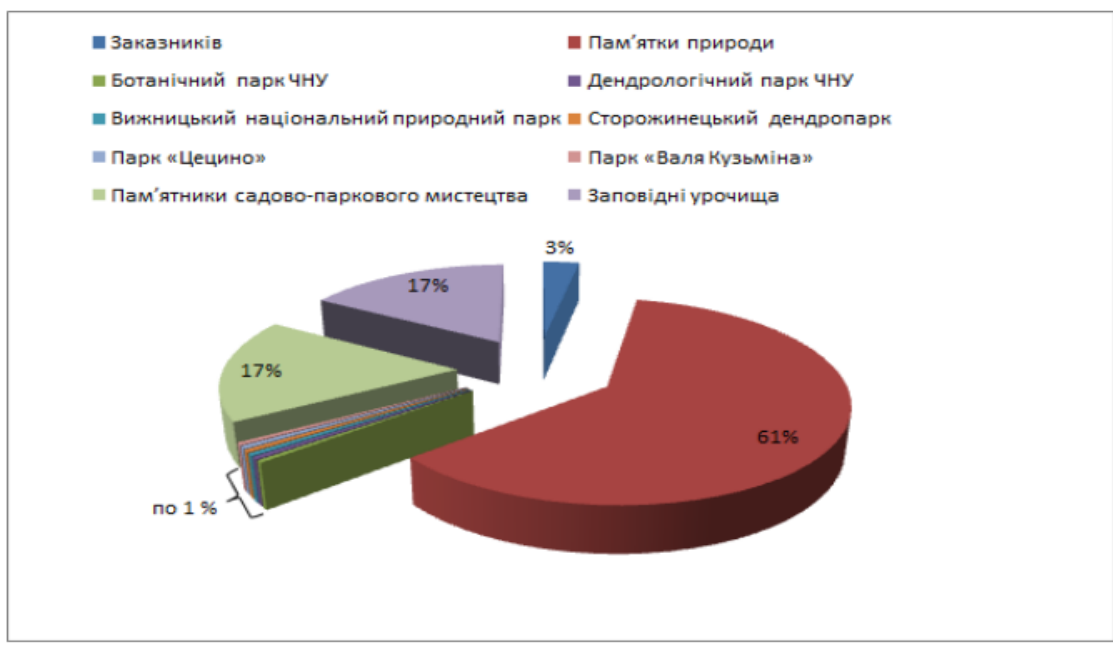
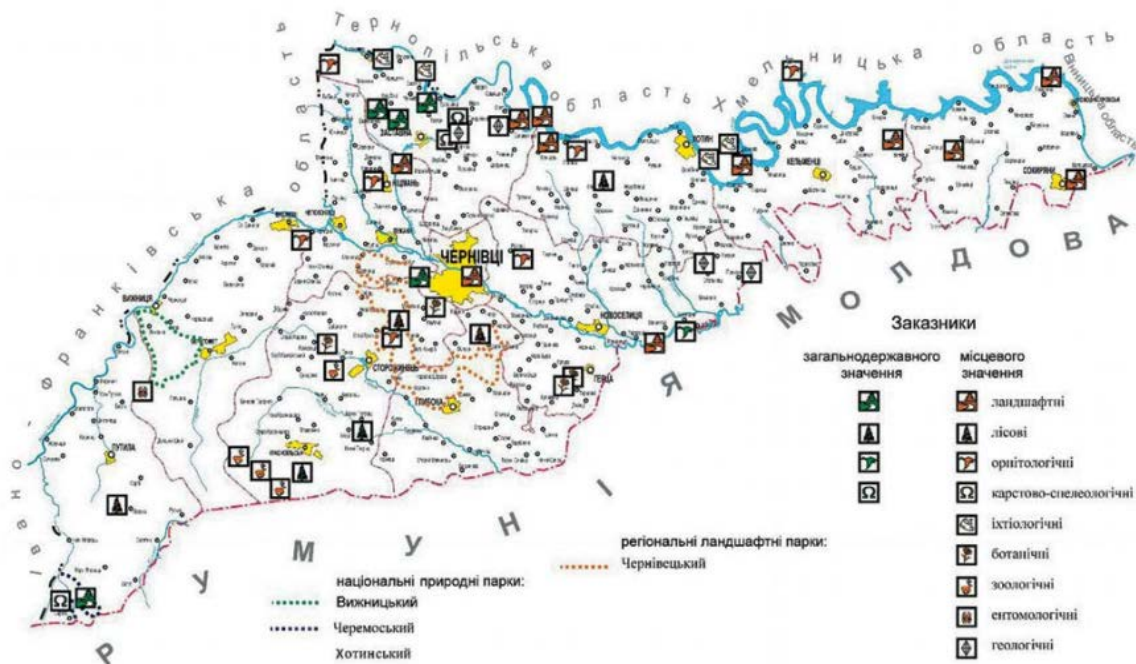

Рис. 3.1. Об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ) у Чернівецькій області [31]

Літературний аналіз природничо-рекреаційного потенціалу Чернівецької області свідчить про значний розвиток рекреаційно-курортної сфери у Вижницькому районі [64]. З метою детального вивчення цих територій нижче наводимо природничу характеристику Вижницького району.

2.2. Природнича характеристика Вижницького району

Вижницький район розташований на заході Чернівецької області. Район утворено 19 липня 2020 р., до його складу увійшли: Вижницька, Вашківецька міські, Берегометська, Путильська селищні та Банилівська, Брусницька, Конятинська, Селятинська і Усть-Путильська сільські територіальні громади. Адміністративний центр – місто Вижниця площею 1896,0 км², населення – 90,7 тис. осіб (2020) [11].

Територія району розташована на межі Українських Карпат (області Зовнішніх Карпат) та Передкарпаття. За характером рельєфу більшість території – гірська частина. В районі низькогірного рельєфу Покутсько-Буковинських Карпат гірські хребти невисокі, мають згладжені вершинні гребені, й лише хребет Смидоватий у південній частині парку можна віднести до скибового середньогір'я з висотами 1000 м і більше над р. м. В цілому рельєф території відрізняється м'якістю обрисів, що зумовлено малою стійкістю флішових відкладів, які його складають, до денудації. Гострі форми рельєфу і крутосхили понад 45-50° трапляються лише в західній частині р. Черемош, у місцях виходу пісковиків, а також в ерозійних врізах русел рік. Подекуди є зсуви та осипи невеликих розмірів. Ландшафтне різноманіття визначається належністю до басейнів річок Черемош та Сірет. Східна, сіретська частина має більш згладжені контури гірських пасом, широкі долини його приток Сухого та Стебника, меншу кількість геологічних відшарувань. Західна, черемоська частина парку в басейні річок Великої та Малої Виженки розчленована значно глибше й інтенсивніше. Тому тут поширені стрімкі схили з відслоненнями геологічних порід, мальовничі скелі, численні водоспади, ущелини-ворота.

Тут знаходяться найвищі точки Буковинських Карпат – гори Яровиця (1574 м), Жупани (1488 м), Чорний Діл (1452 м). Населені пункти: Багна, Берегомет, Вали, Вахнівці, Виженка, місто Вижниця, Вовчинець, Голошина, Гробище, Долішній Шепіт, Іспас, Киселиці, Лекечі, Лукавці, Мигове, Підзахаричі, Путила, Розтоки, Руська, Сергії, Товарниця, Черногузи, Шепіт (рис. 3.2.).

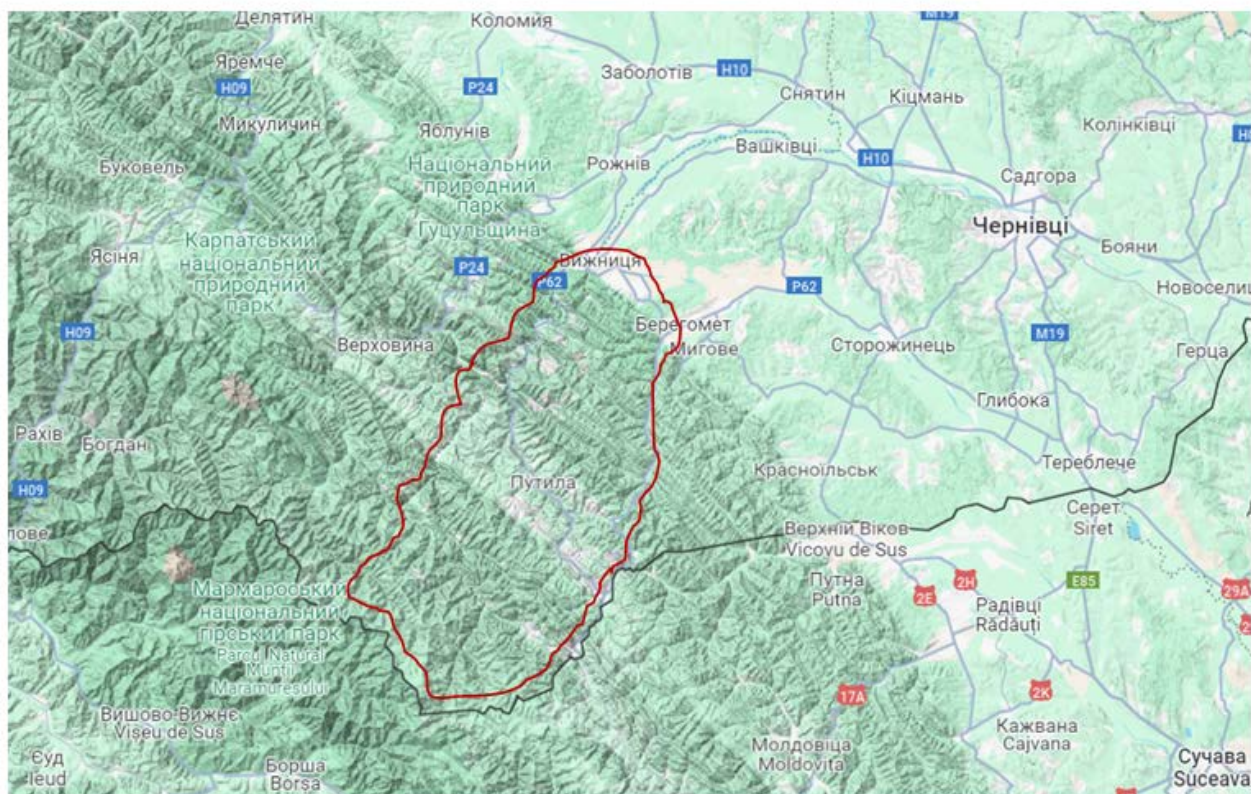

Рис. Розміщення Вижницького району в межах український Карпат [https://www.google.com/maps/@48.106365,25.2191414,9z/data=!5m1]

Клімат району – помірно континентальний, з достатнім та надлишковим зволоженням, не спекотним літом, м'якою зимою, теплою осінню. Спостерігаються значні мікрокліматичні відмінності між двома частинами парку, сіретською та черемоською (загалом у черемоській частині помітно тепліше), а всередині цих районів – між схилами південної та північної експозицій. Звичайною є ситуація, коли взимку на північних схилах утримується стійкий потужний сніговий покрив, тимчасом як на південних його практично немає.

Ґрунтовий покрив доволі строкатий, що визначається як геоморфологічними, так і кліматичними відмінностями його території. Тут поширені бурі гірсько-лісові, дерново-буроземні, буроземно-підзолисті, подекуди дерново-підзолисті поверхнево-оглеєні ґрунти.

Лісовий покрив розміщений в межах лісосотепової рослинної зони Передкарпаття. Найважливішими видами лісових рослин тут є такі різновиди дерев як: граб, бук, дуб, верба, вільха, тополя, береза та інші. Однак, останнім часом внаслідок, інтенсивних рубок лісу, відбулось істотне скорочення площ даного виду цінних рекреаційно-туристичних ресурсів.

Складний гірський рельєф дозволяє розвивати переважно тваринництво, лісопереробну і харчову промисловість. Тут вирощують велику рогату худобу м'ясомолочного напрямку, овець, коней. Працюють підприємства по переробці молока і м'яса. Виробляють споконвічні гуцульські вироби – ліжники, які відомі далеко за межами краю. Багата на цегельно-черепичну сировину, поклади мармуру, джерела мінеральних вод, родовища яких виявлені в селах Довгопілля та Сарата, селищі Путила.

Особливою принадою для туристів у районі є водоспади – група водоспадів, що розташовані в Покутсько-Буковинських Карпатах, неподалік від східної частини села Розтоки (присілок Смугарь). На відстані 2 км розташовані вісім водоспадів різної потужності й висоти: від 3 м до 19 м, що є унікальним явищем для Українських Карпат. Водоспади номінувались на звання одного зі Семи природних чудес України і за результатами інтернет-голосування посіли дев'яте місце.

Таким чином, Вижницький район – це унікальне ландшафтне, геологічне, економіко-географічне утворення, що виступає в якості самостійної структурної одиниці рекреаційної галузі регіону та є потенціалом розвитку оздоровлення та туризму. До війни тут здійснювалися активні заходи створення інфраструктури відпочинкових зон на берегах р. Прут з пропозиціями різних форм екотуризму – в селах Дубівці, Глиниця, Мамаївці, Киселів. Для цього існували інвестиційні пропозиції розбудови туристично-рекреаційної

інфраструктури – будівництво об’єктів екотуризму, дозвілля та відпочинку в урочищі „Стінка” с. Глиниця; в урочищі „Гайдейка” с. Киселів; в лісопарку міста Кіцмань.

Важливим є те, що для надання комплексу туристичних послуг з відпочинку, рекреації та оздоровлення на території Вижницького району знаходиться:

- ✓ 112 закладів розміщення (63 садиби, 49 готелі і комплекси);
- ✓ 8 лікувально-оздоровчих закладів, серед яких 1 – дитячий;
- ✓ 3 гірськолижних курорти («Мигово», «Лопушна», «Німчич»).

Ми також проаналізували літературні дані щодо стану природних рекреаційних ресурсів у територіальних громадах – Вижницькій (табл.1 , рис.4 ДОДАТКУ), Брусницькій (табл.2, рис.5 ДОДАТКУ), та Путильській (табл. 3, рис.6, ДОДАТКУ) [64].

Загалом сучасний стан використання рекреаційно-туристичних ресурсів на території цих трьох територіальних громад можна охарактеризувати як недостатній. Наявні рекреаційно-туристичні ресурси громад зосереджені вкрай нерівномірно.

Зокрема, у Вижницькій територіальній громаді основним різновидом рекреаційно-туристичних ресурсів, покликаних сприяти розвитку екотуризму, є унікальні ландшафтні об’єкти та історико-культурні ресурси, які відображають багату на історичні події історію даного краю, що доповнюється вагомим етнокультурним потенціалом місцевого населення, що проживало тут протягом усіх історичних епох та змогло зберегти місцеві етно-культурні традиції. Найбільшим місцевим центром зосередження природничих та пам’яток історії й культури вважається місто Вижниця. Місто є центром пізнавального туризму та зона рекреації, що спеціалізується на активному відпочинку – прогулянково-споглядальна, купально-пляжна та гірськолижна рекреація, різноманітні розваги тощо. Проте туристичні поїздки обмежені нестачею готелів у Вижниці.

Поблизу лісових масивів Вижницького НПП є безліч надзвичайно привабливих місць для розташування туристичних баз, відпочинкових

комплексів та лижних трас. Проте ступінь використання територій Парку є недостатній, хоча 81% території Парку придатні для рекреаційних навантажень [37].

До найбільш поширених рекреаційно-туристичних ресурсів на території Брусницької громади можна віднести наявність унікальних мінеральних вод, на основі якого функціонує Брусницький бальнеологічний санаторій. Це – сірководнева мінеральна вода із високою концентрацією сірководню, типу кавказької „Мацести”, але, на думку фахівців з бальнеології, буковинська вода має суттєві переваги. Із глибини 268 м свердловини №33 Брусницького родовища мінеральних вод добувають мінеральну воду «Буковинська». Наразі використання мінеральних вод, які мають унікальний хімічний склад, а їх лікувальна ефективність становить понад 90 %, є недостатнім. Практично не використовується наявна тут мінеральна вода, що є аналогом гідрокарбонатно-хлоридно-натрієвої мінеральної води „Єсентуки-4”. Також в районі знаходяться поклади хлоридно-натрієвої мінеральної води, яка є аналогом мінеральної води „Миргородської” – ці джерела також не використовуються.

Територією Брусницької територіальної громади протікають відносно великі річки: Прут, Черемош та Брусниця. Окрім того на території громади розташовано 8 штучних водойм, загальною площею 55,2 га. Цікавим водним рекреаційно-туристичним об’єктом на теренах Брусницької територіальної громади є Лебедине озеро, розміщене в с. Чортория, відомк тим, що тут народився відомий український актор та кінорежисер Іван Миколайчук. Взимку тут можна спостерігати за понад 150 птахами, тому місцевість є відомою далеко за межами області, а у зимові місяці користується значною увагою туристів. Проте цей факт є маловідомим для туристичних агенцій.

У Путильській територіальній громаді серед природних багатств варто відзначити значну кількість лісових ресурсів. Площа лісів становить близько 2,2 тис. га що складає 24,5 % від загальної площі територіальної громади. Серед гір в мальовничій долині району лежить селище міського типу Путила, де протікає річка Путилка – найбільша притока ріки Черемош. Загалом

територіальній громаді притаманна дуже висока щільність різних за протяжністю та водністю водних об'єктів, перш за все річок та струмків. Їх загальна довжина на території громади перевищує 120, кілометрів, це призвело до того на 1 км² площі громади припадає майже 1,3 кілометри водних потоків. Найважливішою для розвитку рекреації та туризму на території Путильської громади є річка Прут. Найбільшою правою притокою р. Прут вважається річка Черемош, що утворюється в результаті злиття Чорного та Білого Черемошів. Традиційно річки використовуються для купання, риболовлі, відпочинку місцевого населення та туристів. А затим невисокою є частка використання річок для таких напрямків розвитку рекреації та туризму, як рафтингу. Також наявність на території громади унікальних печер є потенціалом розвитку спелеотуризму. Наявність природних лікувальних ресурсів є матеріальною передумовою формування розвинутого рекреаційно-оздоровчого комплексу. Нажаль, ці види туристичної діяльності не задіяні.

Отже, незадовільними для розвитку екотуризму у Вижницькому районі є: низький рівень розвитку наявної туристичної інфраструктури, незначний асортимент послуг та незадовільний стан матеріально-технічної бази, якість обслуговування, низька організаційна культура та імідж-маркетингова діяльність. Окремо слід зазначити низьку якість автомобільних доріг, а отже і ускладнення у залученні інвесторів у розвиток туризму та рекреації. Це є вагомим чинником обмеження транспортної доступності громади для туристів а також значної кількості наявних тут рекреаційно-туристичних ресурсів. Також важливою проблемою є недостатній рівень забезпеченості автомобільних доріг туристично-рекреаційною, сервісною та інформаційною інфраструктурою. Ця проблема перш за все розкривається у відсутності рекламних щитів, єдиної системи позначення автомобільних шляхів які сполучають заклади туризму, а особливо в системі сільського зеленого туризму. Також слід відзначити відсутність медичного забезпечення, особливо у високогірних районах Путильської громади, що не сприяє іміджу території.

Вагомому розвитку екотуризму Вижницького району можуть сприяти підприємницькі ініціативи щодо використання наявних ресурсів, зокрема, розвитку Брусницького бальнеологічного санаторію, аналогів якому немає в Європі – а тим часом, він занепадає. Тому основним завданням є створення сприятливих умов для залучення іноземних і вітчизняних інвестиційних та кредитних коштів у розвиток матеріально-технічної бази туристичної галузі, створення товариств та громадських організацій, що здійснюють свою діяльність у сфері туризму.

Проте територія Вижницького району відноситься до шестибальної зони сейсмічності, що є істотним обмежуючим чинником в спорудженні різноманітних рекреаційно туристичних об'єктів.

Загалом потенціал різноманітних ландшафтних, рекреаційних та історико-культурних ресурсів є передумовою для розвитку Вижницького району як центру екологічного туризму Буковини.

РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Методика визначення поліфункціонального значення заповідних об'єктів

Впродовж декількох останніх десятиліть вчені багатьох країн розробляють наукові основи класифікацій природоохоронних територій [4, 26, 54]. З часом такі наукові розробки стали основою для підготовки і затвердження офіційних національних чи міжнародних класифікацій.

В Україні першу наукову класифікацію у 1980 році розробив С.М. Стойко, виділивши чотири ранги (відділ, клас, порядок, тип) і назвавши її функціональною [37, 38, 52]. В основу розробки цієї класифікації він поклав такі функціональні критерії заповідних об'єктів:

1. Походження (природне, природне і штучне, штучне).
2. Призначення (рятувальне, ресурсно-відновлювальне, захисне, науково-дослідне, культурно-освітнє, естетичне, рекреаційне, бальнеологічне, комплексне).
3. Характер і вид режиму збереження (абсолютної, регульованої, часткової, контрольованої заповідності).
4. Тривалість заповідного режиму (перманентний, тимчасовий, круглорічний, сезонний).
5. Біогеоценотична, ландшафтна й естетична оригінальність (ендемичний і реліктовий характер, проста і складна структура, унікальність і типовість).
6. Типовість та біогеографічна еталонність (у межах широтної і висотної зональності).
7. Наукове і прикладне значення.
8. Загальне природоохоронне значення (локальне, регіональне, загальнодержавне, міжнародне).

Залежно від цільового призначення, природоохоронного статусу, територіальної і ландшафтної структури заповідних об'єктів, С. М. Стойко виділив такі основні їх функції:

Біоконсерваційна функція. Полягає у збереженні генетичних ресурсів і біологічної різноманітності.

Біогенетична функція. Підтримання генетичної мінливості у природі, що є наслідком еволюційного процесу у біосфері. Охорона територій з високим ступенем ендемізму.

Інформаційна і документаційна функції. Інформація про хід еволюційних процесів у природі, про структурно-функціональну організацію екосистем, їх гомеостаз та динамічні тенденції в різні геологічні періоди (реліктові та ендемічні фітоценози, які служать рівночасно своєрідними природними еталонами, на базі яких можна давати порівняльну екологічну і економічну оцінку культурним екосистемам, а також оцінку різних форм антропогенного впливу на природне середовище.

Науково-дослідна функція. Полягає у можливості проведення в заповідних територіях систематичних стаціонарних досліджень, результати яких використовують при науковому обґрунтуванні раціонального природокористування, рекреаційного навантаження тощо.

Екологічна функція. Надання платних екологічних, соціальних і рекреаційних послуг туристам та екскурсантам відіграє важливу роль у формуванні власних фінансових ресурсів установ ПЗФ в умовах ринкових відносин.

Соціальна функція. Можливість забезпечення рекреаційними ресурсами населення міст й індустріально-промислових агломерацій.

Природо-пізнавальна функція. Властива екосистемам як природного, так і культурного походження. Природні екосистеми дають змогу ознайомитись туристам і краєзнавцям з визначними пам'ятками та явищами природи, красивими пейзажами; відвідати екологічно чисті об'єкти; побачити екзотичний тваринний і рослинний світ; відвідати історичні місця і споруди; познайомитись з інтродукованими видами рослин і тварин та їх адаптацією до нових екологічних умов.

Культурно-освітня та дидактична функція. Полягає у сприянні розвитку загальноосвітньої сфери людини, розширенні її природничого і краєзнавчого світогляду, вихованні природоохоронної активності та відповідальності за стан природи як національного, так і загальнолюдського багатства.

Ландшафтно-естетична функція. Це – естетичний ресурсний потенціал ландшафтів, необхідна умова відтворення потенціалу людини, джерело естетичного задоволення і творчості. Розуміючи важливе значення навколишньої природи, людина здавна прагнула зберегти не лише корисні для неї природні ресурси, а й естетично вартісні ландшафти. Саме завдяки цьому в Україні у ХІХ ст. створювалися прекрасні ландшафтні парки, ботанічні сади, бралися під охорону мальовничі скелі й урочища [52].

Таким чином, кожна функція природоохоронного об'єкту оцінюється згідно бальної оцінки в межах від 3 до 0:

- 3 – функція реалізовується повністю;
- 2 – функція реалізовується частково на всій території;
- 1 – функція реалізовується частково на менш, ніж половині території;
- 0 – виконання функції відсутнє.

Всі природоохоронні об'єкти згідно їх інтегральної суми балів поділяють на три класи соціологічної цінності:

- 1 клас – високої природоохоронної цінності (30 – 25 балів);
- 2 клас – середньої природоохоронної цінності (24 – 19 балів);
- 3 клас – задовільної природоохоронної цінності (18 – 13 балів).

Оцінка нижче 13 балів свідчить про незадовільне виконання заповідним об'єктом функцій.

3.2. Характеристика об'єктів ПЗФ Вижницького району

Важливою складовою рекреаційно-курортного потенціалу Буковини є ландшафтні рекреаційні ресурси і в цьому найбільш привертає увагу Вижницький район.

На території Вижницького району розташовано 68 об'єктів природно-заповідного фонду, серед яких 4 загальнодержавного значення: 2 національні природні парки «Вижницький», «Черемоський»; 2 заказники загальнодержавного значення. Серед об'єктів ПЗФ місцевого значення: 3 заповідних урочища; 7 заказників (ландшафтний, лісовий, загальнозоологічний, 2 іхтіологічні, ентомологічний, орнітологічний); 47 пам'яток природи (22 – геологічні, 12 – гідрологічні, 10 – ботанічні, 3 – комплексні); 1 дендрологічний парк місцевого значення; 6 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Обстеженими були 26 об'єктів ПЗФ для встановлення їх класу природоохоронної цінності.

Національний природний парк «Вижницький» – природоохоронна територія в Україні. Розташований Парк на південь і південний схід від міста Вижниці, адміністрація – в смт Берегомет. Загальна площа – 11238,0 га, з них заповідна зона становить 2153,2 га, зона регульованої рекреації – 5222,1 га, зона стаціонарної рекреації – 49,2 га, господарська зона – 3811,1 га. Ліси займають понад 95% його території. Найбільші площі зайняті під ялицево-буковими лісами, рідше – чисто букові ліси. Також трапляються окремі ділянки пралісів, де бук та ялиця сягають висоти 40 м та 70-90 см у діаметрі. На території Парку виявлено 960 видів судинних рослин, мохоподібних – 236 видів, з них 40 видів занесено до Червоної книги України. Фауна хребетних Парку представлена 20 видами риб, 12 – земноводних, 7 – плазунів, 1 видом круглоротих, 141 вид птахів, 52 видами ссавців. З них 62 види занесено до Червоної книги України, а 11 видів – до Європейського Червоного списку. До території парку увійшли ландшафтні заказники загальнодержавного значення «Стебник» та «Лужки», заповідні урочища «Стаєчний» та «Яворів» з ділянками корінних високопродуктивних букових та буково-ялицевих насаджень, а також геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Лекеченські скелі» [38].

Національний природний парк «Черемоський» в межах Вижницького району (адміністрація – смт Путила, вул. Українська 174а). Природний парк створено 2009 р. для збереження цінних природних та історико-культурних

комплексів та об'єктів. До території Парку включено 7117,5 га земель, у тому числі земель ДП «Путильське лісгосподарське підприємство» і Карпатського державного спеціалізованого лісгоспу АПК. До складу території Парку входять такі об'єкти ПЗФ України: «Чорний Діл», «Молочнобратський карстовий масив» і «Білий Потік». На території парку «Черемоський» під державною опікою перебуватимуть 44 види рідкісних рослин, понад 120 видів хребетних та 5 тисяч безхребетних тварин [63].

Лужки – ландшафтний заказник загальнодержавного значення створений 1984 року на території Вижницького лісництва. Розташований на схід від села Товарниця, у верхів'ях річки Виженки. Площа – 964 га. Охороняються типовий для Покутсько-Буковинських Карпат гірський ландшафт з мальовничими скельними утвореннями. Рослинний покрив представлений ялицево-буковими лісами віком до 180 років. У травостої трапляються рідкісні види, занесені до Червоної книги України: арніка гірська, білоцвіт весняний, а також гніздівка звичайна, крокус Гейфеля, лілія лісова, любка дволиста, підсніжник звичайний, пізньоцвіт осінній, траунштейнера куляста, зозулинець пурпуровий, зозулинець салеповий. Входить до складу природного національного парку «Вижницький» [35].

Стебник – ландшафтний заказник загальнодержавного значення розташований на південний захід від смт Берегомет. Площа – 1656 га. Створений 1983 року на території Берегометського лісництва. Охороняються характерні для Покутсько-Буковинських Карпат ландшафти, а також рідкісні та зникаючі види флори і фауни. Рослинний покрив представлений ялиново-буково-ялицевими лісами з багатим трав'яним покривом. Тут зростає кілька рідкісних видів, занесеної до Червоної книги України: крокус Гейфеля, лілія лісова, любка дволиста, баранець звичайний тощо. Тваринний світ характерний для Карпат: олень європейський, сарна європейська, свиня дика, куниця лісова, саламандра; є багато птахів. З рідкісних видів трапляються: кіт лісовий і тритон карпатський, занесені до Червоної книги України. Входить до складу природного національного парку «Вижницький» [51].

Лекеченські скелі – геологічна пам'ятка природи місцевого значення розташована неподалік від села Лекечі на лівому схилі долини р. Лекечі (притока Серету), в межах гірського масиву Покутсько-Буковинські Карпати. Площа – 31,9 га. Статус надано 2005 р. з метою збереження групи мальовничих скель, що складаються з пісковиків ямненської світи, а також частини лісового масиву. Тут знаходяться рідкісні форми вивітрювання та численні спелеокарстові утворення. Входить до складу Вижницького національного природного парку. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Берегометське л-во, кв. 26, вид. 3-9, 13-15) [14].

Сучавський Гук – геологічний заказник місцевого значення, каскадний водоспад в Українських Карпатах. Утворився в місці, де річка Сучава (басейн Дунаю) перетинає стійкі скельні породи. Розташований у масиві Яловичорські гори, в селі Шепіт. Площа природоохоронної території – 0,5 га. Загальна висота – 6 м. Гук Сучавський за водністю є наймогутнішим водоспадом Чернівецької області, особливо видовищним він стає під час дощів чи інтенсивного танення снігів. Перебуває у віданні Селятинської сільської громади. [53].

Лопушнянські водограї – геологічна пам'ятка природи місцевого значення розташована на південний захід від села Лопушна, на потоці Лопушна (басейн Сірету) та її лівій притоці, в межах гірського масиву Покутсько-Буковинські Карпати. Площа – 16,4 га. 12-13, урочище Козишино). Статус надано 2005 р. з метою збереження каскаду мальовничих водоспадів та порогів сумарною висотою близько 14 м. Тут знаходяться рідкісні ерозійні форми. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Лопушнянське л-во, кв. 20, вид [34].

Протяте Каміння – геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Група мальовничих скель площею – 2 га, перебуває у віданні Розтоківського лісництва (кв. 11, вид. 11). Скелі розташовані в Покутсько-Буковинських Карпатах, на межі Путильського та Вижницького районів Чернівецької області, біля східної частини села Хорови. Скелі розміщуються за півтори години ходьби на південь від перевалу Німчич, на невисокому гірському хребті, що в

межиріччя Виженки і потоку Смугарів. Скелі утворені з розчленованих потужних пластів пісковика. Деякі з них пронизані отворами та ходами, через що й виникла назва. Найвища скеля носить назву Соколине Око (максимальна відносна висота – 40 м). У ній в результаті ерозії утворилася кам'яна арка, що нагадує око. Біля підніжжя скелі з північного боку міститься невелика трикамерна печера, до якої можна потрапити через два входи-отвори. Два інші отвори, значно вужчі за перші, проходять скрізь скелю і завершуються з її східного боку. На вершині скелі утворено природний резервуар глибиною близько 70 см. Неподалік від Соколиного Ока серед букового лісу розташовані ще кілька, дещо менших, але також мальовничих скельних масивів, зокрема Скеля «Камінь Довбуша». На захід від Соколиного Ока розташовані Буковинські водоспади [45].

«Черешенька» – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення.

Розташована в межах Вижницької міської громади, біля східної околиці села Черешенька. Площа 0,3 га. Статус присвоєно 1979 р. для збереження джерела мінеральної води (хлоридно-натрієва; мінералізація 272 г/л. Дебіт 50000 л/добу). Джерело перебуває у віданні Черешеньської сільської ради [16].

Сіретський заказник – іхтіологічний заказник місцевого значення.

Розташований у межах Сторожинецького та Вижницького районів Чернівецької області, від села Панка вгору за течією річки Серет (притока Дунаю). Площа – 5019 га. Статус надано 2001 року. Статус надано з метою збереження на річці Серет нерестовищ цінних видів риб: форелі райдужної, форелі струмкової, марени карпатської, чопа, гольця. Перебуває у віданні сільських рад [48].

Черемоський заказник – іхтіологічний заказник місцевого значення.

Розташований у межах Вижницького та Путильського району. Площа – 3288 га. Відповідальними організаціями в межах відповідних адміністративних територій є Вижницька міська рада, а також сільські ради в Путильському районі: Підзахаричі, Розтоки, Мариничі, Усть-Путиля, Довгопілля, Конятин, Яблуниця. Статус надано 2001 р. для збереження біорозмаїття прибережної

території та акваторії річки Черемош (від міста Вижниці вгору по течії) та річки Білий Черемош з притоками як цінне джерело риби [62].

Чарівне крильце – ентомологічний заказник місцевого значення. Розташований біля села Долішній Шепіт. Площа – 20 га. Статус присвоєно 1983 р. для збереження ділянки лісового ялицево–смерекового масиву з поселеннями 20 видів турунів. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Чемернарське лісництво, кв. 16, вид. 5) [58].

Чемернарське – заповідне урочище місцевого значення. Розташоване на південний схід від села Долішній Шепіт. Площа – 8,7 га. Статус присвоєно 1979 р. для збереження частини лісового масиву з високопродуктивними буково-смереково-ялицевими насадженнями віком 170 років. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Чемернарське л-во, кв. 49, вид. 15) [59].

Чемернарський Гук і Нижній Гук – дві геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташовані на південний схід від села Долішній Шепіт, на потоці Зубринець, або Чемернар (басейн Сірету), в межах гірського масиву Покутсько-Буковинські Карпати.. Водоспади каскадного типу, площа – 12,2 га і 0,5 га. Статус надано 2005 р. з метою збереження мальовничого водоспаду заввишки близько 4 м. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Чемернарське л-во, кв. 17, вид. 12-14) [60,61].

Сіретські скелі – геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташована на південь від центральної частини смт Берегомет і на схід від села Заріччя, на горі Малий Стіжок, що в межах гірського масиву Покутсько-Буковинські Карпати. Площа – 11,7 га. Статус надано 2005 р. для збереження частини лісового масиву з мальовничими скелями заввишки бл. 30 м, які утворилися з пісковиків ямненської світи. Тут знаходяться цікаві форми вивітрювання та спалео-карстові утворення. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Долішньо-Шепітське л-во, кв. 2, вид. 16-19) [49].

Скелі «Кінашки» – геологічна пам'ятка природи місцевого значення.

Розташована на схід від села Товарниця і на захід від села Лопушна, неподалік від вершини гори Кінашка, в межах гірського масиву Покутсько-Буковинські Карпати. Площа – 3 га. Статус надано 2005 р. з метою збереження мальовничої скелі заввишки до 20 м, що складається з пісковиків ямненської світи. Тут знаходяться рідкісні форми вивітрювання. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Лопушнянське л-во, кв. 16, вид. 2) [50].

Багнянські старожитності – геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташована на південь від села Багна. Площа – 60 га. Статус надано 28.04.2005 р. з метою збереження скельних виходів на денну поверхню конгломератів поляницької світи. На скелях виявлено солярні знаки дохристиянського часу (рештки язичницького святилища). Скелі розташовані на північно-східних схилах гірського масиву Покутсько-Буковинські Карпати; мають важливе науково-пізнавальне та естетичне значення. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Іспаське л-во, кв. 1, вид. 22-25, 31-34) [6].

Лісничка – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Розташована на південь від села Долішній Шепіт, на схилах однойменної гори в гірському масиві Покутсько-Буковинські Карпати. Площа – 5 га. Статус надано 1979 р. з метою збереження ділянки, де зростають понад 10 видів рідкісних для Буковини рослини: любка дволиста, арніка гірська, билинець комарниковий, гронянка півмісяцева тощо. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Чемернарське л-во, кв. 33, вид. 9, кв. 34, вид. 15, кв. 35, вид. 8) [43].

Кошман – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Розташована на південь від села Лопушна. Площа – 3 га. Статус присвоєно 1979 р. для збереження частини лісового масиву з явицевими та буковими насадженням, серед яких зростають бореальні трав'янисті види: зеленчук жовтий, марена запашна, переліска багаторічна, квасениця звичайна, плаун

колючий та інші. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Долішньошепітське л-во, кв. 1, вид. 9) [33].

Карапчівський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Розташований у межах села Карапчів. Площа – 1,25 га. Статус дано 2004 р. для збереження парку, заснованого в кінці XIX ст. Зростає 24 види дерев та чагарників. На території парку розташований колишній палац Криштофовичів, де нині міститься сільська школа [27].

Берегометський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Розташований в смт Берегомет, вул. Центральна, 12. Площа 3 га. Статус надано у 1984 р. для збереження парку, заснованого 1890 р. Зростає 54 види і форми дерев та чагарників. Серед них два унікальні дерева псевдомодрини золотистої, а також ялина балканська, ялівець віргінський, тсуга канадська, тис, гінкго, тюльпанове дерево. Перебуває у віданні Берегометської селищної ради [7].

Вашківецький парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Розташований в місті Вашківці. Площа 5 га. Статус надано 30.05.1979 р. для збереження парку, заснованого в кінці XIX ст. Зростає 19 видів дерев та чагарників. На території парку розташований колишній садибний будинок Криштофовича. Перебуває у віданні Вашківецької міської ради [9].

Вижницький парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Розташований у м. Вижниця, вул. Йосипа Бурги. Площа – 2 га. Статус надано 30.05.1979 р. для збереження парку, заснованого в кінці XIX ст., в якому зростає понад 10 видів цінних і рідкісних дерев та чагарників. Перебуває у віданні Вижницької центральної районної лікарні, на території парку розташовані лікарняні корпуси [10].

Два платани – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташована в межах міста Вижниця Чернівецької області, на вул. Семашко (біля стику з вул. Бурги). Площа – 0,06 га. Статус надано 2001 р. з метою збереження двох дерев платана кленолистого (платана лондонського). Перебуває у віданні Вижницької міської ради [43].

Ділянка барвінку малого – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташована на південь від села Мигове. Площа – 5 га. Статус присвоєно 1979 р. для збереження частини лісового масиву як резервату барвінку малого – цінної лікарської рослини. Перебуває у віданні ДП «Берегометське лісомисливське господарство» (Мигівське л-во, кв. 54, вид. 16) [43].

Коркове дерево – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташована в межах міста Вижниця, на вул. Українській, 25. Площа 0,003 га. Статус надано 2003 р. з метою збереження одного дерева бархату амурського (коркового дерева) віком понад 70 років. У 2015 р. дерево було спиляно, залишився пень, з якого проросли молоді пагони. Висота дерева становила близько 15 м, діаметр стовбура – 40 см [43].

Проведене оцінювання поліфункціонального значення 26 заповідних об'єктів Вижницького району представлене у таблиці 3.1

Таблиця 3.1

Поліфункціональне значення природо-заповідних об'єктів Вижницького району

№ з/п	Назва об'єкту	Категорія	Виконувані функції											Клас соціологічної цінності
			Біоко-н-серв-а-ційна	Біоге-не-тич-на	Ін-фо-р-ма-ці-й-н-а і до-ку-ме-нт-а-ці-й-н-а	На-ук-о-во-до-слі-д-н-а	Ек-ол-о-гі-ч-на	Ек-он-ом-і-ч-на	Со-ці-а-ль-на	Пр-и-ро-до-пі-з-нав-аль-на	Ку-ль-ту-р-н-о-о-сві-т-н-я та ди-да-кт-и-ч-на	Ла-нд-ш-а-фт-н-о-о-с-т-ет-и-ч-на	Су-ма-бал-ів	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	«Вижницький»	національний природний парк	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	29	I
2	«Черемоський»	національний природний парк	3	3	3	3	1	2	3	3	3	3	27	I
3	Стебник	ландшафтний заказник загальнодержавного значення	2	2	2	3	3	1	3	3	2	3	21	II
4	Лужки	ландшафтний заказник загальнодержавного значення	1	3	2	2	3	1	1	2	1	2	20	II
5	Лекеченські скелі	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	2	2	3	2	1	1	2	2	2	3	20	II
8	Протяте Каміння	геологічна пам'ятка природи міс-го значення	3	3	3	2	3	2	2	2	2	3	24	II
14	Чемернарський Гук і Нижній Гук	дві геологічні пам'ятки природи міс-го значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	24	II

15	Сіретські скелі	геологічна пам'ятка природи міс-го значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	24	II
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
16	Скелі «Кінашки»	геологічна пам'ятка природи міс-го значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	24	II
6	Сучавський Гук	геологічний заказник місцевого значення	3	2	3	2	2	1	1	2	2	3	22	II
7	Лопушнянські водограї	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	3	3	2	1	3	1	2	2	2	3	22	II
9	«Черешенька»	гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	22	II
10	Вижницький парк	парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва міс-го значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	22	II
12	Чарівне крильце	ентомологічний заказник місце-вого значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	22	II
17	Багнянські старожитності	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	22	II
11	Черемоський заказник	іхтіологічний заказник місце-вого значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	21	II
13	Чемернарське	заповідне урочище місцевого значення	2	2	2	3	1	2	3	2	2	1	20	II
18	Лісничка	ботанічна пам'ятка	3	3	3	2	3	2	2	3	2	3	20	II

1	2	природи міс-го значення	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
19	Карапчівський парк	ботанічна па-м'ятка природи міс-го значення	2	2	2	3	1	2	2	1	2	1	19	II
20	Кошман	парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва міс-го значення	2	2	2	3	1	2	2	1	2	1	18	III
23	Сіретський заказник	іхтіологічний заказник місцевого значення	2	3	2	2	3	1	2	2	2	2	17	III
24	Два платани	ботанічна па-м'ятка природи міс-го значення	2	0	2	3	1	2	3	0	2	1	16	III
23	Берегометський парк	парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва міс-го значення	2	0	2	3	1	2	2	0	2	1	15	III
24	Ділянка барвінку малого	ботанічна пам'ятка природи міс-го значення	2	0	2	3	1	2	2	0	2	1	15	III
25	Вашківський парк	парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва міс-го значення	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	13	III
26	Коркове дерево	ботанічна па-м'ятка природи міс-го значення	1	0	1	1	1	2	1	1	1	1	10	III

Таким чином, у межах Вижницького району до першого класу природоохоронної цінності відносяться два об'єкта. Національний природний парк «Вижницький», рекреаційні ресурси території парку оцінюються за 30-бальною шкалою у 29 балів. Національний природний парк «Черемоський», рекреаційні ресурси території парку оцінюються у 27 балів. На територіях НПП, які віднесені до першого класу природоохоронної цінності створені і функціонує рекреаційна інфраструктура, організований загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок, облаштовані туристичні та екскурсійні маршрути, були встановлені та відповідали змістовним наповнення інформативні знаки та аншлаги, передбачені Положенням про єдині державні знаки та аншлаги на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України.

До другого класу природоохоронної цінності відносяться 17 об'єктів: Карапчівський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення (15 балів), ландшафтний заказник загальнодержавного значення Стебник (21 бал), ландшафтний заказник загальнодержавного значення Лужки (20 балів), геологічна пам'ятка природи місцевого значення Лекеченські скелі (20 балів), геологічний заказник місцевого значення Сучавський Гук (22 бали), геологічна пам'ятка природи місцевого значення Лопушнянські водограї (22 бали), геологічна пам'ятка природи місцевого значення Протяте Каміння (24 бали), гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Черешенька» (22 бали), Вижницький парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва міс-го значення (22 бали), Черемоський іхтіологічний заказник місцевого значення (21 бал), ентомологічний заказник місцевого значення Чарівне крильце (22 бали), Чемернарське заповідне урочище місцевого значення (20), дві геологічна пам'ятка природи місцевого значення Чемернарський Гук і Нижній Гук (24 бали), геологічна пам'ятка природи місцевого значення Сіретські скелі (24 бали), геологічна пам'ятка природи місцевого значення Скелі «Кінашки» (24 бали), геологічна пам'ятка природи місцевого значення Багнянські старожитності (22 бали), ботанічна пам'ятка природи місцевого значення

Лісничка (20 балів). На територіях, які віднесені до другого класу природоохоронної цінності лише частково забезпечено попиту рекреантів на загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок, туризм, любительське та спортивне рибальство, полювання тощо, а вивіски чи інші державні знаки практично відсутні.

Третій клас природоохоронної цінності склали 6 об'єктів: Сіретський заказник іхтіологічний заказник місцевого значення (17 балів), Два платани ботанічна пам'ятка природи місцевого значення (16 балів), ботанічна пам'ятка природи місцевого значення Коркове дерево (16 балів), ботанічна пам'ятка природи місцевого значення Кошман (15 балів), Берегометський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення (15), ділянка барвінку малого ботанічна пам'ятка природи місцевого значення (15 балів), Вашківецький парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення (13 балів).

На території об'єктів третього класу природоохоронної цінності не створено умов для організованого та ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах.

Також найменшим балом природоохоронної цінності в 10 балів ми оцінили ботанічну пам'ятку природи місцевого значення – Бархату амурського (*Phellodendron amurense*) віком понад 70 років. Висота дерева становила близько 15 м, діаметр стовбура близько 40 см. У 2015 р. дерево було спиляно, залишився пень, з якого проросли молоді пагони.

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЧЧИНИ

4.1. Соціологічне опитування щодо проблем розвитку екотуризму

Для виявлення ринку пропозиції екотуристичних послуг та відповідного попиту на них ми провели соціологічне дослідження (використано спосіб анкетування). Послуги надаються як підприємствами або фізичними особами, які мають відповідну ліцензію, так і організовуються самостійно туристами. Наше дослідження також фокусується на проблемах стримуючого розвитку екотуризму з точки зору фірм та фізичних осіб, що цим займаються.

Упродовж 2020 року в Чернівецькій області діяло 55 суб'єктів туристичної діяльності (у 2019 році – 79), серед них 50,9% – підприємстваюридичні особи та 49,1% – фізичні особи-підприємці. Із загальної кількості туристичних підприємств 6 – туроператори, 49 – турагенти [56].

Відповіді на запропоновані питання погодились лише 22 туристичні фірми.

Серед послуг, що пропонують туристичні фірми, значну частку займає гірський і пішохідний туризм (22% від їх загальної кількості), лижний і гірськолижний (13%), сільський зелений туризм (13%), сплави по ріках (16%), кінний туризм (9%), скелелазіння (9%), риболовля (9%), спелеотуризм (5%), дайвінг (3%), трекінг (2%).

Найбільшим попитом користуються такі тури: Румунія – Карпати: (гірськолижний тур "Лижні пригоди"); Українські Карпати (спортивно-екстремальний тур "Рафтинг по р.Чорний Черемош"); Сплав по р. Дністер; Україна – Мисливський тур (Чернівецька обл.).

Опитування чернівецьких самодіяльних туристів показало, що вони надають перевагу маршрутам територією рідного краю, зокрема це пішохідні прогулянки до перевалу Німчич та Протятого каміння (Вижницький і Путильський райони); відпочинок у гірськолижному комплексі «Мигово» (Вижницький район); подорож до водоспадів (с. Розтоки, Путильський район);

сплави за маршрутом «Черемош – Прут»; спелеоекскурсії (Новоселицький район) тощо.

Найбільша кількість респондентів оцінили розвиток екотуристської та екстремальної діяльності в Чернівецькій області від 4 до 6 балів за 10-бальною шкалою. За результатами опитування основними проблемами розвитку екотуризму в області є:

- ✓ низький попит на екотуристські послуги;
- ✓ низька культура та відсутність екологічної свідомості населення;
- ✓ засміченість територій;
- ✓ незадовільний стан доріг;
- ✓ не вигідний напрямок туристичного бізнесу;
- ✓ недостатнє фінансування туризму;
- ✓ низький рівень сервісу;
- ✓ відсутня реклама цих видів туризму;
- ✓ небажання займатись екологічним та екстремальним туризмом

через туристичні фірми.

Спектр послуг екологічного та екстремального туризму є недосконалим. Зокрема, фотополювання, орнітологічні тури, спелеотуризм пропонують лише окремі підприємства. Більш популярні послуги спрямовуються, як не дивно, до інших регіонів України, а то й світу. Якщо ж підприємства і розробляють тури екологічного та екстремального спрямування територією Чернівецької області, то вони є досить примітивними і нічим не відрізняються від послуг інших туристичних фірм. Жодна фірма не запропонувала відвідати найцікавіші заповідні території та об'єкти Чернівецької області. Дуже мало підприємств пропонують відвідати буковинські печери, натомість популяризують Кривчанські (Тернопільська область); покататися на конях пропонують у м.Яремче (Івано-Франківська область), а не в селах Путильського чи Вижницького району.

Слід зазначити, що одним із незадіяних в курортно-рекреаційній діяльності природних об'єктів із сприятливими для лікування умовами є територія

національного природного парку «Черемоський». Відповідно до «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів ПЗФ України може здійснюватися за такими основними видами: оздоровлення, використання рекреантами природних лікувальних ресурсів ПЗФ з метою відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини [37].

4.2. Вплив екотуризму на природні комплекси

Екотуризм пов'язаний з антропогенним навантаженням на природні і культурно-історичні туристські ресурси завдяки масовості туризму. Негативний вплив екотуризму на природні комплекси має прямі та непрямі впливи.

Прямий вплив полягає у:

- винищуванні представників флори і фауни – спричиняється витоптування трави, квітів, коренів в процесі збирання ягід, плодів, грибів, рубання дерев; з необережності пожеж при полюванні, рибальстві тощо;
- втручання в природні процеси – відлякування з постійних місць перебування тварин шумовим впливом, годівлею, руйнацією гнізд, нір при проходженні туристами маршруту;
- знищенні природних умов територій – вирубування лісів, порушення ґрунтового покриву в процесі будівництва та експлуатація будівель, доріг, ставків, рекреаційно- господарської діяльності;
- привнесення уражень для природних насаджень – поширення інфекцій, захворювань, отруєнь представників флори і фауни, ґрунту та поверхневих вод через продукти життєдіяльності людини (побутові та непобутові тверді та рідкі відходи тощо).

Непрямий вплив полягає у:

- порушенні сталості екосистем – спричиняється у випадку некоректного використання туристичної інфраструктури;
- виникненні сезонних коливань – впливають на рівні господарського виробництва, споживання та активності туристичних процесів;

- загострення соціальних протиріч – спричиняється у випадку незнання, неврахування або ігнорування місцевих культурних, етнічних, релігійних та ін. особливостей.

Найбільш вразливими від туристського впливу є малі популяції рідкісних тварин і рослин (ендеміки, релікти) та види, що повільно відтворюються. Деяке зменшення та припинення впливу на природні комплекси реалізується розробкою прямих та непрямих управлінських заходів.

Пряме управління передбачає:

- нормативно-правове регулювання туристської діяльності;
- обмеження загальної кількості відвідувачів відповідно до гранично припустимого туристського навантаження па природні комплекси;
- регламентацію та зонування природоохоронних територій і територій природних об'єктів туристського показу;
- використання спеціальних технологій мінімізації забруднення навколишнього середовища тощо.

Непряме управління ґрунтується на зміні:

- поведінки туристів та представників туристичної індустрії шляхом підвищення рівня їх екологічної освіти;
- екологічної просвіти місцевого населення, використання засобів інформаційного впливу (екологічний PR, іміджеві стратегії тощо);
- виховання культури спілкування (між людьми різних соціальних прошарків: різного майнового стану, міжетнічного, міжрелігійного тощо);
- формування шанобливого відношення до місцевих жителів, формування культури екологічного відпочинку (еко-рекреаційної культури).

Для ефективного управління впливу туризму на природні комплекси необхідно використовувати обидва варіанти із врахуванням законодавчо-правових актів та положень, прийнятих в Україні. Зокрема, Закон України «Про природно-заповідний фонд України» стосується об'єктів ПЗФ (природно-заповідного фонду), які привертають увагу екотуристів. Згідно із цим законом, до їх складу входять: природні території та штучно створені об'єкти, що мають

найбільшу природну цінність: природні та біосферні заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, а також парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Управлінням туристським ресурсами за концепцію сталого розвитку можна швидко їх поновлювати без нанесення їм збитку. Проблеми сталого розвитку є особливо актуальними для унікальних природних об'єктів і явищ, природних резерватів, залучених в туризм. Найчастіше жителі прилеглих до таких об'єктів територій існують лише за рахунок надходжень від туристів. В результаті досліджень ми пропонуємо наступні практичні рекомендації щодо активізації екологічного туризму:

1. Облаштувати туристсько-пізнавальні маршрути та екологоосвітньо-пізнавальні стежки з використанням велосипедного, водного і пішохідного видів туризму відповідно до параметрів внутрішнього та зовнішнього пейзажного різноманіття природних ландшафтів та розташування археологічних та історико-культурних об'єктів.

2. Проводити дослідження з обґрунтування величин рекреаційних навантажень на ландшафтні комплекси, що найбільш активно використовуються для екологічного туризму.

3. Активізувати рекламну і пропагандистську діяльність, спрямовану на формування в туристів інтелектуально-гуманістичного світобачення та патріотичного ставлення до природної та культурної спадщини своєї країни.

4. При організації туристської і природоохоронної діяльності з молоддю врахувати необхідність об'єднання науково-пізнавального і екскурсійного видів екотуризму, спортивного і екстремального з оздоровчим туризмом, запрошуючи для цього професійних інструкторів, створюючи необхідні підрозділи в структурі туристських об'єктів.

5. Активізувати діяльність у напрямку розвитку екстремальних видів туризму, як тих, що користуються збільшеним попитом в учнівської молоді [28, 29].

4.3. Складова інфраструктури як визначальна для екотуризму

Екологічний туризм в Чернівецькій області є проблемним видом рекреаційного природокористування через недостатньо охопленій для цього природно-рекреаційний потенціал. Також є недостатня забезпеченість сільського регіону області автомобільними дорогами, сервісною та інформаційною структурою (відсутність рекламних щитів та єдиної системи маркування автошляхів до закладів туризму), недосконалою методичною, організаційною, інформаційною та матеріальною підтримкою суб'єктів туристичної діяльності краю з боку держави та органів місцевого самоврядування [2, 3].

Найкращим прийомом подолання вказаних проблем є створення кластеру екотуризму. Передують цій процедурі:

1) оцінкові дослідження придатності регіону (Чернівецької області) для розвитку екотуризму через формування банку даних про природно-рекреаційний потенціал;

2) формування інфраструктурного алгоритму конкретної території;

3) професійна підготовка власників приватних садиб (табл. 1).

Всі три етапи об'єднуються у систему „туристичний потенціал – професійні кадри – економічна ефективність – перспектива функціонування екотуристичного природокористування”. Кінцевий (остаточний) етап полягає у документальному затвердженні функціонування кластеру та початку його безпосередньої діяльності.

Слід зазначити, що початковий етап створення кластеру в Чернівецькій області добігає свого завершення, проведені семінари та тренінги для власників сільських садиб, існуючих об'єктів сільського туризму та для майбутніх підприємців. Також налагоджено співпрацю між власниками та Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму. Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму позитивно позначиться на підвищенні рівня життя на селі, створенні додаткових робочих місць, збереженні рекреаційних зон, відродженню народних ремесел та традицій, підвищенню загальної культури

місцевого населення Чернівеччини.

За екологічним туризмом в Чернівецькій області велике майбутнє. Насамперед це відноситься до Заставнівського та Герцаївського (прикордонного) адміністративних районів, де поки що процес створення приватних садиб знаходиться на стадії формування. Серед прогресивних районів Чернівецької області, які інтенсивно використовують означений вид діяльності виділяється Вижницький, Путильський, Хотинський і Кіцманський. У Новоселицькому, Сторожинецькому, Глибоцькому і Новоселицькому районах також є всі передумови для будівництва та використання існуючого житлового фонду для створення садиб. У цих районах функціонують рекреаційно-туристичні бази, кемпінги, парки та інші заклади відпочинку та туризму. Однак це не зменшує їх ставлення до розвитку приватних екологічних садиб.

Отже, розвиток екологічного туризму, як і розвиток будь-якого виду підприємницької діяльності у післявоєнний період, повинен стати додатковим прибутком у бюджетах обласного та місцевого рівня і може бути активно використаний для потреб громади Чернівеччини.

ВИСНОВКИ

На основі проаналізованих літературних даних можемо зробити висновки, що одним зі стратегічних напрямків розвитку Чернівецької області є екологічний туризм. Він може забезпечити прогрес у соціально-економічному житті області, та бути формою забезпечення екологічної безпеки краю. Цьому сприяє наявність природно-ресурсної бази; вигідне географічне і геополітичне положення, історико-культурні передумови та соціально-економічна специфіка області. Головними перешкодами для розвитку екотуризму є важка економічна ситуація, російська агресія, погане автомобільне сполучення а також слабкий рівень розвитку туристичної інфраструктури.

Ми провели соціологічне дослідження для виявлення ринку пропозиції екотуристичних послуг та відповідного попиту на них (використано спосіб анкетування 22 турфірм і опитування туристів). Виявлено, що серед послуг, що пропонують туристичні фірми, значну частку займає гірський і пішохідний туризм (22% від їх загальної кількості), лижний і гірськолижний (13%), сільський зелений туризм (13%), сплави по ріках (16%), кінний туризм (9%), скелелазіння (9%), риболовля (9%), спелеотуризм (5%), дайвінг (3%), трекінг (2%).

Проведений нами аналіз географічних, природних, історичних, соціальних умов засвідчує, що Вижницький район має можливість стати передовою територією екологічного туризму Чернівецької області. Цьому сприяє еколого-географічний феномен території, високий рівень заповідуваності території та велика кількість об'єктів ПЗФ.

Ми провели обстеження 26 об'єктів ПЗФ Вижницького району для встановлення їх класу природоохоронної цінності. До першого класу природоохоронної цінності відносяться два об'єкта – національний природний парк «Вижницький», рекреаційні ресурси якого оцінюються за 30-бальною шкалою у 29 балів і національний природний парк «Черемоський» – 27 балів. До другого класу природоохоронної цінності відносяться 17 об'єктів, які ми оцінили від 24 до 19 балів. Третій клас природоохоронної цінності склали 6 об'єктів (від

18 до 13 балів). Лише у 10 балів ми оцінили ботанічну пам'ятку природи місцевого значення Бархат амурський – дерево у 2015 р. було зрубано, але зараз із пенька проростають нові пагони.

Отже, з метою підвищення значення природних об'єктів для екологічного туризму, слід покращувати їх біоконсерваційну, ландшафтно-естетичну, культурно-освітню та дидактичну функції.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

79057, м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 103
e-mail: nltu@ukr.net

тел. (032) 237-80-94
http://www.nltu.edu.ua

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК 9343
про перевірку на наявність академічного плагіату

Комісія із запобігання та виявлення академічного плагіату, яка створена наказом ректора від 03 серпня 2023 року № 213, перевіривши роботу

Ковбіша Богдана Михайловича
(ПП автора)

на тему: "Характеристика ландшафтних ресурсів для організації екологічного туризму Чернівецької області", на підставі результатів перевірки за допомогою програмно-технічних засобів, що провели порівняльний аналіз поданих матеріалів з наявними у їх базі текстами і встановили 9 % заповичень, прийшла до такого висновку:

встановити оригінальність роботи 91 %.

24.04.2025

(дата перевірки роботи)

28.04.2025 р.

(дата прийняття висновку)

Голова комісії із запобігання та
виявлення академічного плагіату

Василь ЛАВНИЙ

РЕЦЕНЗІЯ

на бакалаврську роботу студента гр. ЕКз-516 Ковбіша Богдана Михайловича
спеціальність 101 «Екологія»
Національного лісотехнічного університету України
на тему: **Характеристика ландшафтних ресурсів Чернівецької області для
організації екологічного туризму**

Актуальність розроблюваної бакалаврської роботи обумовлена перспективою використання у післявоєнному розвитку України екологічного туризму, а саме – природних ресурсів та основних екотуристичних ландшафтів Буковини. Зміст бакалаврської випускної роботи висвітлює відповідно поставленому завданню.

У роботі проведено огляд літературних джерел за темою дипломної роботи. Дано поняття екологічного туризму. Описано туристичні райони Чернівецької області. Охарактеризовано стан відпочинкових зон туристичних районів. Дано природничо-географічну характеристику регіону для оцінки організації екологічного туризму. Дано загальну природничу характеристику Буковини та Вижницького району. Проаналізовано об'єкти природно-заповідного фонду Вижницького району для організації екологічного туризму. Описано методику визначення поліфункціонального значення заповідних об'єктів. Описано проблеми розвитку екотуризму на території Чернівецької області та представлено соціологічне опитування щодо цієї проблеми.

Текст пояснюючої записки викладено на 60 сторінках, ілюстровано 2 таблицями, 2 рисунками та Додатками на 18 сторінках. Зроблено посилання на 64 використаних джерел.

Структура пояснюючої записки включає наступні розділи: Вступ; 1. Літературний огляд за темою дипломної бакалаврської роботи; 2. Природничо-географічна характеристика регіону для оцінки організації екологічного туризму; 3. Аналіз об'єктів природно-заповідного фонду для організації екологічного туризму; 4. Проблеми розвитку екотуризму на території Чернівецької області; 5. Висновки; 6. Список використаних джерел; Додатки.

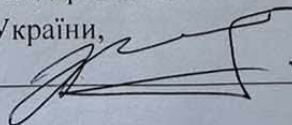
Дипломник виконав значну роботу: самостійно провів соціологічне опитування щодо проблеми розвитку екотуризму на території Чернівецької області, дав комплексну соціологічну оцінку кожному об'єкту природно-заповідного фонду та визначив їх поліфункціональне значення для успішного використання у екотуризмі.

Бакалаврська робота відзначається логічним викладом пояснювальної записки, доцільним застосуванням ілюстративного матеріалу та носить прикладний характер.

На основі бесіди з дипломником та ознайомлення із змістом бакалаврської роботи вважаю, що Богдан Михайлович Ковбіш достатньо добре підготовлений як фахівець.

Дипломну роботу оцінюю на «відмінно», а її автор – Богдан Михайлович Ковбіш заслуговує на присвоєння кваліфікації бакалавр спеціальності 101 «Екологія».

Рецензент – доцент кафедри
ландшафтної архітектури,
садово-паркового господарства та
урбоекології НЛТУ України,
к. с.-г. наук _____

І. В. Шукель